

**FOLKBIBLIOTEKEN,
SKOLBIBLIOTEKEN
OCH HELVETESGAPET**
- ett hopp!

innehåll

- 2 INLEDNING**
MALIN KOLDENIUS
- 5 HELVETESGAPET – ETT BROBYGGE I 00-TALET**
MED FOKUS PÅ SKOLBIBLIOTEK OCH KREATIVA
SPRÅKMILJÖER
LENA FOLKESSON, ADAM NILSSON, MALIN
KOLDENIUS
- 11 SCENARIO ALE:**
INTERVJU MED ANN FRANZÉN OCH MARGARETA
NILSON
- 16 SCENARIO PARTILLE:**
INTERVJU MED EVA BÜNGER
- 20 AVTALSFÖRSLAG**
IDÉ: MALIN KOLDENIUS
- 22 KURSBESKRIVNING:**
SKOLBIBLIOTEK SOM LÄRMILJÖ
MALIN KOLDENIUS
- 24 LITTERATUR**
LITTERATURTIPS

Inledning:

”Alla barn ska lära sig så mycket så bra som möjligt”.

Det säger Adam Nilsson i filmen Röster från Helvetesgapet. Och det är en bra inledning till denna idéskrift om hur vi som arbetar i folkbiblioteken kan vara med och bidra i det arbetet.

Resonemangen och artiklarna har sin utgångspunkt i Helvetesgapet. Det var ett uppdrag som Skolverkets projekt Språkrum gav till GR Utbildning, Göteborgs Universitet och Regionbibliotek Västra Götaland, se vidare s. 5.

Arbetsnamnet Helvetesgapet blev det uppseendeväckande namnet på ett två-årigt arbete med att utveckla skolor med skolbiblioteket i fokus. Namnet alluderar förstås på klyftan som uppstod i Mattisborgen den natt Ronja Rövardotter föddes. Ronja står en dag vid Helvetesgapet för att lära sig att inte ramla ner i det och där möter hon Birk. Det slår gnistor om mötet, rövarbarnen utmanar varandra och hoppar fram och tillbaka över det livsfarliga gapet. Den här dagen lär de sig att det finns olika sätt att se på saker och ting och att bemästra farligheter. Astrid Lindgren har i sin bok skildrat liv och död, kärlek, starka känslor och lärande – allt vad det kan innebära att växa som människa.

Vi har använt gapet som metafor för skillnaden mellan hur man vill att det ska vara och hur det ofta inte blir i skolan. Styrdokumentet säger att barn och unga ska kunna se sammanhang men resultatet blir ofta fragment och snuttifiering.

Vi frågade oss om skolbiblioteket kan bidra till att överbygga gapet? Regionbiblioteket var en av uppdragstagarna och undertecknad har varit med i projektledningen och kunnat följa utvecklingen på nära håll. Vår avsikt var att kunna

involvera folkbiblioteken i arbetet. Tyvärr kunde det inte genomföras fullt ut. Vi hade från början en referensgrupp kallad Nyckelpersoner i Lokalsamhället. Den innehöll bibliotekariéer, både chefer och barnbibliotekariéer från skolornas närområde. Tyvärr lyckades vi inte få medel till ett kontinuerligt deltagande för hela gruppen men några av nyckelpersonerna har ändå medverkat i hela processen och sett och lärt av den. De deltog därför att de ansåg att det ingår i deras arbetsuppgifter att utveckla skolbiblioteken, se artikeln om Ale. De har gjort det därför att de både har skolbiblioteksutveckling som uppdrag och är intresserade av och förvissade om skolbibliotekens väsentliga roll i barns och ungdomars lärande för livet, se Ale och Partille.

De vet också hur betydelsefullt det är för folkbiblioteken att barn och unga är vana att använda bibliotek. När allt fler kan söka information och hitta i biblioteken och känner sig hemmastadda så ökar kraven på folkbibliotek och andra bibliotek. Det krävs hög kompetens för att möta kunniga biblioteksbesökare i framtiden. Det är en stor utmaning för folkbiblioteken!

I detta nummer av Framsteget har jag valt att närma mig Helvetesgapet från folkbibliotekshåll. Flera rapporter med andra utgångspunkter kommer att presenteras, en kommer att finnas på Skolverkets hemsida, en annan gavs ut hösten 2003. Under 2004 kommer forskningsspåret att presentera sina resultat, se vidare s. 8.

Mycket har hänt på de deltagande skolorna, alla har utvecklats utifrån sina utgångspunkter, i sin takt. Vi i projektledningen är försiktiga när vi tolkar resultaten. Goda resultat kan inte alltid kopieras och överföras i sin helhet till andra skolor. Däremot kan skolornas arbeten inspirera andra. Allt det som Helvetesgapet handlade om – vuxnas lärande och de pedagogiska samtalen och diskussionerna

Foto: Jan Johanneson.

om lärande, fördjupning inom olika områden, studiebesök på andra skolor - kan självklart kopieras till varje skola. Det kan användas när man argumenterar för kompetenshöjning av personal och utvecklingsplanering för skolbiblioteken i kommunerna. Denna skrift inleds med en beskrivning av själva uppdraget Helvetesgapet.

Sedan har jag valt ut två kommuner där nyckelpersonerna och skolorna nära följts åt i arbetet. De som inte finns med här är förstås lika intressanta. Här finns exempel och synpunkter på sådant som är väsentligt att tänka på för folkbibliotek i deras arbete med skolbibliotek.

Det handlar om vårt gemensamma ansvar. Skolan har sitt självklara ansvar för skolbiblioteken och arbetet med dem och folkbiblioteken har också ansvar. Särskilt tydligt blir det när resurser ska fördelas i de integrerade folk- och skolbiblioteken. Den problematiken fanns med i exemplen. Svårare är de pedagogiska frågorna, de tillhör skolan men berör också folkbibliotek, högskolebibliotek – och samhället. Främst handlar det om visioner och mål och vad man gör - men också om ekonomi och teknik - vem ska stå för vad och hur ska det utföras? På sidan 20 i det här numret av Framsteget finns ett skissartat förslag till avtal som jag brukar skicka till dem som frågar hur jag ser på avtalsskrivning mellan folkbibliotek och skola. Låt oss diskutera detta och andra förslag.

Låt oss diskutera vad vi gör, hur vi gör det och varför!

MALIN KOLDENIUS

Helvetesgapet – ett brobygge i 00-talet med fokus på skolbibliotek och kreativa språkmiljöer

Skolverksprojektet "Helvetesgapet – ett brobygge i 00-talet med fokus på skolbibliotek och kreativa språkmiljöer" är ett skolbiblioteks- och skolutvecklingsprojekt som genomförts vid åtta skolor i Göteborgsregionen under perioden höstterminen 2000-vårterminen 2002. De medverkande skolorna representerar verksamheter från förskolan till gymnasieskolan och har deltagit i projektet med var sitt arbetslag omfattande ca tio personer. Personalen i lagen har bestått av pedagoger, skolbibliotekspersonal samt rektorer.

Helvetesgapet har ingått som en del i Skolverkets projekt Språkrum. Och var ett uppdrag från Språkrum.

Ansvarig institution för projektets genomförande har varit GR-Utbildning, Göteborg med skolbibliotekskonsulent Adam Nilsson som projektledare. Dessutom var Göteborgs Universitet, Institutionen för pedagogik och didaktik med adjunkt Lena Folkesson och Regionbibliotek Västra Götaland med konsulent Malin Koldenius uppdragstagare och projektledningsgrupp.

PROJEKTETS BAKGRUND

Projekt Helvetesgapet har framför allt två initiativtagare, nämligen skolbibliotekskonsulent Adam Nilsson vid GR-Utbildning/Skolbibliotek i Göteborg samt rektor

Jan-Anders Andersson, Tjörns kommun. Inspirerade av budgetpropositionen hösten 1999, där skolbiblioteksfrågorna lyftes fram samt av Skolverkets "Stöd till kompetensutveckling 2000", påbörjade de en diskussion om möjligheten att genomföra ett skolutvecklingsprojekt med fokus på skolbiblioteket. Tanken var att försöka engagera flera olika skolor i ett gemensamt utvecklingsarbete med utgångspunkt i respektive skolas intresse och profilering. *Tid, dokumentation* samt *kompetensutveckling* blev bärande begrepp för de grundläggande idéerna.

1. *Tid* – för gemensamma pedagogiska samtal för många lärare på respektive skola.
2. *Dokumentation* – dels som ett redskap för den egna skolans gemensamma tankar och dels för att ge intresserade möjlighet att följa med i processen, själva utvecklingsarbetet.
3. *Kompetensutveckling* – för lärarnas, bibliotekariernas, rektorernas lärande och elevernas lärande.*

En bärande idé var att ge andra skolor möjlighet att följa och ta del av de erfarenheter som gjordes inom projektet. En av projekt Helvetesgapets uppgifter blev därför "*att starta och beskriva en process där pedagogiska samtal är kärnan och redskapen är tid, dokumentation och kompetensutveckling.*"*

PROJEKTETS SYFTEN

Projektets syften har formulerats som följer:

1. Stimulera och stödja en utvecklingsprocess inom skolan utifrån skolornas egna behov, erfarenheter och förutsättningar. Lärares eget lärande och kompetensutveckling är en viktig del.
2. Visa på och visa upp vägval eller varför vägval görs. Att se vilka funktioner och/eller förutsättningar som avgör eller påverkar beslut.
3. Få kunskap om vad som faktiskt kan utvecklas i lokala sammanhang.
4. Öka och lyfta fram kunskapen och medvetenheten om skolbiblioteket som verktyg i lärande/skolutveckling.*

* *Projektbeskrivning: www.helvetetsgapet.to*

DELTAGANDE SKOLOR

Följande skolor har deltagit med var sitt projektlag:

Aroseniussskolan,	år 7-9 samt grundsärskola	Ale kommun
Brattåsskolan,	år 0-6	Mölndals kommun
Fässbergsgymnasiet		Mölndals kommun
Kållekärrsskolan,	år 0-6	Tjörns kommun
Kärraskolan,	år 0-9	Göteborgs kommun
Lexby skola,	år 6-9	Partille kommun
Långekärrsskolan,	år 0-6	Tjörns kommun
Västerhedsskolan,	år 0-3	Göteborgs kommun

PROJEKTETS UPPLÄGGNING

Till sin uppläggning har projektet bestått av tre delar eller ”spår”, nämligen

1. Inte utan min rektor – medvetenhetsspåret
2. Vägval – Varför väljer vi denna väg? – kursspåret
3. Utan facit – forskningsspåret

Spår 1 *Inte utan min rektor* har utgjort en central del i projektet och inneburit att rektor vid respektive skola aktivt genom sitt ledarskap tagit del i det utvecklingsarbete som utgjort projektets kärna. Han/hon har ingått i projektlaget och har agerat stödjande på olika sätt, dels inåt mot lagets eget utvecklingsarbete, men också utåt mot den övriga verksamheten på den egna skolan. Det senare har t.ex. handlat om spridning, förankring och legitimering av Helvetesgapets idéer och kunskapsinnehåll under projektets gång.

Spår 2 *Vägval*, eller Kursspåret som detta spår kom att kallas, har inneburit att de deltagande lagen genomfört en kompetensutveckling vars huvudsakliga syfte varit att problematisera och utveckla skolbibliotekets pedagogiska funktion samt skolbibliotekariens pedagogiska roll.

Den Röda Tråden i Spår 2 har utgjorts av följande tre centrala inslag

- en nulägesbeskrivning av skolbiblioteket och skolans organisering av läromedel

- en vision kopplad till ett utvecklingsområde
- en utvecklingsplan för det egna skolbiblioteket

I Kursspåret har också ingått föreläsningar, studiebesök, litteraturstudier, handledda gruppträffar, pedagogiska diskussioner och samtal samt dokumentation.

Den tidsmässiga tilldelning som varje skola fått för att medverka i samt genomföra projektet har varit

- en dag per månad och person för lagets medlemmar
- två dagar per månad för rektor

Dessutom har samtliga deltagare fått individuella exemplar av den litteratur som ingått i Kursspåret.

Spår 3, forskningsspåret *Utan facit* genomförs av forskare från Högskolan i Borås samt Göteborgs universitet. Ansvariga är Louise Limberg, Fil. Dr. universitetslektor vid institutionen för Biblioteks- och informationsvetenskap/Bibliotekshögskolan gemensam enhet vid Göteborgs universitet och Högskolan i Borås samt Mikael Alexandersson, docent vid institutionen för pedagogik och didaktik vid Göteborgs universitet. Forskningsspåret pågick till och med år 2003 och redovisas i en forskningsrapport med titeln Rum för vad - om informationssökning och lärande via skolbibliotek. Rapporten kommer att ges ut under 2004.

Projektledningsgruppen har regelbundet besökt och samtalat med respektive projekttag samt på olika sätt stått till lagens förfogande under de två projektåren, t.ex. för att leda lagens gruppdiskussioner, ge råd och förslag angående studiebesök och aktuella föreläsningar. Projektledningen har också gett handledning i pedagogiska och skolbiblioteksrelaterade frågeställningar samt ansvarat för uppläggning och innehåll i de gemensamma kompetensutvecklingsdagar som ingått i Kursspåret.

Till varje skola har också knutits en Nyckelperson med fokus på biblioteks-kompetens, vars uppgift har varit att agera bollplank för laget. Projektledningen och Nyckelpersonerna har haft gemensamma möten

Särskilda träffar mellan projektledningen och rektorerna har genomförts för uppföljning och avstämning av projektets utveckling.

VIKTIGA UTGÅNGSPUNKTER

I PROJEKT HELVETESGAPET

I projekt Helvetesgapet har åtta olika skolor varit involverade, var och en utifrån sina förutsättningar och utgångspunkter. Varje skola är präglad av sin egen skol-utvecklingshistoria och sin egen skolkultur. Olika förutsättningar råder ifråga om styrning och resurser, såväl personella som ekonomiska. Förhållanden och förutsättningar, när det gäller utgångspunkter för utveckling av skolbiblioteket som pedagogisk resurs, visar på stor variation mellan skolorna. Likväl har samtliga åtta skolor deltagit i samma projekt, men måste då ses som representerande åtta olika skol- och biblioteksutvecklingsprocesser. Att ta de ovan nämnda olikheterna och skillnaderna som utgångspunkter utgör viktiga grundtankar för projekt Helvetesgapet. Varje skola utvecklas utifrån sina förutsättningar, vilket innebär att vad som kan ses som effekter av projektet, måste tillåtas variera.

En annan grundtanke är att biblioteks- och skolutveckling till stora delar handlar om att få nya perspektiv och infallsvinklar på verksamheten och därmed förstå densamma på ett nytt sätt. Det har varit en ambition att genom Kursspåret åstadkomma vidgade perspektiv och därmed öppna för fler och nya möjligheter för skolbiblioteket som pedagogiska resurs. Genom insatser i form av t ex litteraturstudier och föreläsningar har projektets medlemmar erbjudits ett innehåll som speglar forskning om såväl kunskap och lärande som biblioteksfrågor. Genom studiebesök, erfarenhetsutbyte och praktikanknutna föreläsningar har lagen fått del av kunskaper relaterade till det praktiska genomförandet. I (handledda) samtal har relationen mellan det teoretiska innehållet och de praktiska erfarenheterna kunnat belysas, reflekteras och diskuteras. Det har också varit en uppgift för respektive lag att med nyvunna kunskaper som grund och med den egna skolans "nuläge" som utgångspunkt, genomföra ett konkret utvecklingsarbete för skolbiblioteket som pedagogisk resurs samt formulera en utvecklingsplan/handlingsplan för skolbiblioteket.

Rektors aktiva stöd och deltagande i projektets genomförande har varit en annan central utgångspunkt. Den bygger på tanken om rektors pedagogiska ledarskap som en förutsättning för förverkligande av pedagogiska idéer och som drivkraft i skolors förändrings- och utvecklingsarbete.

En annan grundtanke och utgångspunkt för Helvetesgapet har varit att pedagogiska samtal är en nödvändig förutsättning för att skapa en grund för skolbibliotekets och verksamhetens utveckling. Därför har resurser satsats så att tid kunnat avsättas

och frigöras, vilket möjliggjort gemensamma pedagogiska samtal och diskussioner på varje skola. Vikten av skriftlig dokumentation, både som redskap för gemensam reflektion och kommunikation utåt mot andra intressenter, har också utgjort en central grundtanke och i den tidsresurs som projektet inneburit har även avsatts tid för detta.

LENA FOLKESSON, ADAM NILSSON, MALIN KOLDENIUS

**HELVETETSGAPETS WEBBPLATS:
WWW.HELVETSGAPET.TO**

Scenario Ale

I Ale kommun ansvarar folkbiblioteket och utbildnings- och kulturnämnden för skolbiblioteken sedan 1974. Det finns en gymnasieskola och 15 grundskolor varav tre högstadieskolor. Tre skolbibliotek är integrerade i biblioteksfilialer och gymnasieskolans bibliotek är integrerat i huvudbiblioteket.

Det finns fem fackutbildade skolbibliotekarier, några av dem ansvarar för flera skolor och några av de minsta skolorna får besök av bokbussen.

En av högstadieskolorna, Aroseniussskolan, deltog i Helvetesgapet. Ett arbetslagom ca 10 lärare och bibliotekarien på skolans integrerade folk- och skolbibliotek var med. De valde att arbeta med att utveckla samarbetet mellan lärare och bibliotekarie i sitt utvecklingsarbete och avslutade med att göra en handlingsplan.

Lärare och bibliotekarie prövade att arbeta närmare varandra i ett temaarbete. Redan i planeringen av temat, under arbetets gång med informationssökning och under elevernas studier i biblioteket var bibliotekarien med. Hon deltog också i den sista fasen när temat skulle presenteras och utvärderas. Ett bildspel om arbetet finns på Helvetesgapets webbplats, under Aroseniussskolan.

Arbetslaget som utökats med bibliotekarien samarbetade, de diskuterade, arbetade tillsammans och lärde sig mer om varandras kunskap och kompetens under projektets gång. Men det var inte utan problem. De började med att väldigt glatt meddela, redan under det första passet, att de egentligen inte behövde delta

SE VIDARE SKOLBIBLIOTEKENS HEMSIDA [WWW.ALE.SE/
WWW/KULTUR.NSF/PAGEBYNAME/BIBLIOTEKSKOLBIBLIOTEK](http://WWW.ALE.SE/WWW/KULTUR.NSF/PAGEBYNAME/BIBLIOTEKSKOLBIBLIOTEK)

i detta projekt därför att de redan samarbetade så bra. Det visade sig att det inte riktigt stämde. De hade olika åsikter om detta, lärare och bibliotekarie! Men efter hand fick de mycket bättre förståelse för varandras arbete och yrkeskompetens genom att jobba tillsammans, medvetet fokusera vad de gjorde i biblioteket och samtala om det under tiden. I projektet fanns tid för att göra detta och det hade betydelse för laget som behövde den tiden för att resonera om det de tidigare tagit för givet. I handlingsplanen har de utvecklat tankarna genom att bland annat inrätta biblioteksråd på skolan.

För de övriga skolbiblioteken i Ale har projektdeltagandet fått betydelse därför att idén om biblioteksråd nu sprider sig till alla skolor.

Ales bibliotekschef, Margareta Nilson, deltog i en rad sammankomster under Helvetesgapets gång och stöttade bibliotekarien och hela skolan genom att bl.a. förstärka biblioteket med en halvtids bibliotekarietjänst. Det är också hon som har tagit upp frågan om biblioteksråd till att gälla alla skolor och deras skolbibliotek. I en arbetsplan, som ännu är en skiss, har de som delmål att "biblioteksråd"

upprättas i varje rektorsområde. Det ska bestå av skolledare, lärarrepresentanter från olika stadier, bibliotekarie och ev. elever.

I samtalet med Margareta Nilson och Ann Franzén inför denna presentation talade vi om skolans roll när biblioteksansvaret ligger på folkbiblioteket. Där finns ett tydligt dilemma – å ena sidan är det bra för folkbiblioteket att se till att det finns resurser så att skolbiblioteken fungerar materiellt och professionellt men å andra sidan kan man riskera att skola och skolledning inte bryr sig om skolbiblioteket "eftersom någon annan sköter det". När skolan själv har ansvar för sitt skolbibliotek finns ju på samma sätt två möjligheter - att man ser till att utveckla skolbiblioteket därför att man behöver det men det finns också en risk att det inte utvecklas alls, att det inte tillsätts utbildad personal eller finns tillräckligt med media om man inte arbetar på många olika sätt där bibliotek behövs. I alla lägen är det svårt att påverka skolans inre arbete utifrån. Om skolorna arbetar undersökande och elevaktivt och utvecklar sina arbetssätt till en mångfald och stor variation så har det ingen betydelse om folkbiblioteket eller skolan har ansvaret - men om inte variationerna i arbetssätt finns riskerar man att

skolbiblioteken förblir skolans glömda plats.

Det är nästan omöjligt för en enda skolbibliotekarie, hur professionellt man än arbetar, att förändra skolans arbetssätt. Det betyder inte att en enda skolbibliotekarie med stor envetenhet är oviktig i ett skolutvecklingsarbete där skolbiblioteket är i fokus. Dilemmat ligger i att det krävs både skolinsatser och biblioteksinsatser för utveckling.

Margareta, Ann och jag tror att detta är en av svårigheterna och frustrationerna för både bibliotekarier och lärare, rektorer, skolchef och bibliotekschef när man ska diskutera skolbibliotek. Men att det är viktigt att man på alla nivåer sätter sig ner och samtalar och reder ut begrepp och ställer frågor som:

Hur ska vi arbeta? Vem ska finnas i biblioteket? Vem ska ha ansvar? Vilka resurser behövs? Vem ska betala?

Och att vara överens om utgångspunkten - att det handlar om barnen/eleverna/de blivande vuxna och deras lärande. Att läroplanen föreskriver vissa saker vad gäller lärande. Vad står det faktiskt i Lpo 94?

I Alescenariet så är det folkbiblioteket som ansvarar för media och personal - men det fråntar inte skolan ansvar för andra saker. De ansvarar för lokaler och för att skolutvecklingsarbete pågår där biblioteket finns med som ett självklart redskap i undervisning och lärande. Det kräver pedagogiska samtal, något som ständigt framhålls som en av de viktiga delarna i Helvetesgapet.

Detta att avsätta tid för att sitta ner och diskutera hur arbetet med lärande går till på just den här skolan. Att läsa senaste forskningen om hur barn lär och diskutera detta. Att få prata om hur man arbetar, både i klassrummet och i biblioteket och planera hur lärare och bibliotekarie ska samarbeta - och göra det. Att börja tala med varandra om vad som menas med samarbete. Att reda ut begreppen.

För att dessa pedagogiska samtal ska kunna komma till stånd krävs det rektorer eller skolledning som förstår vikten av samförstånd och gemensam planering. De måste helt enkelt göra en plan för att dessa samtal ska kunna pågå. Inom Helvetesgapet hade lagen möjlighet att mötas en dag per månad under två år. Jag kan säga att det behövdes – även om inte all den tiden innebar pedago-

Ann Franzén

giska samtal, en del av tiden var föreläsningar på hög teoretisk nivå, andra var mer praktiskt inriktade där lärare och bibliotekarier berättade hur de gjort på sina skolor – precis sådant som brukar ingå i den vanliga kompetensutvecklingen. Ann och Margareta talade mycket om samsnack och om vikten av att resonera tillsammans om de föreläsningar man lyssnat till. Allt som gjordes under projekt Helvetesgapet kan ses som en parallell till den variation som skolans arbetsätt kan bestå av. Alltså från föreläsningar på hög teoretisk nivå över eget sökande till råplugg. Den viktiga sammanhållande och utvecklande ingrediensen var samtalet. Samtalen mellan kollegerna och bibliotekarien i arbetslaget, mellan kolleger och arbetslag i hela skolan, mellan biblioteksledning och skolledning, mellan biblioteks- och skolledningarna och politikerna.

Vi talade om vad det är skolbibliotekarien kan bidra med förutom att hålla biblioteket à jour med media av alla slag, böcker såväl som databaser. Ann talade varmt om lässtimulans, att använda skönlitteratur i alla ämnen och att stödja informationssökning i böcker och databaser. Och det är där de pedagogiska samtalen i arbetslagen blir så viktiga för där kan utvecklingen av arbetsätten ske i diskussion och samtal lärare och bibliotekarier emellan.

På Aroseniussskolan var det ju så att lärarna från projektets start var mycket nöjda med att bibliotekarien fanns i biblioteket så att de kunde skicka dit sina elever. Lärarna hade "bara inte tänkt på" att bibliotekarien och eleverna kanske hade kunnat göra ett mycket bättre arbete om de vetat vad de skulle göra när de kom till biblioteket. Om bibliotekarien hade blivit informerad eller fått vara med i planeringen och kunnat både ge råd och i tid förbereda de arbeten som skulle genomföras. Bibliotekarien lärde sig också mer om hur lärarna tänker. På Aroseniussskolan upplevdes detta att lära om varandra som kanske det viktigaste i projektet.

Vid presentationen av temarbetet så inbjöds också föräldrar, detta har skolan utvecklat vidare så nu görs det självklart efter varje större arbete. Temat de arbetade med under Helvetesgapet var Evolutionen som åskådliggjordes av ett tjockt rep som slingrade sig genom hela skolan för att avslutas i ett frågetecken i biblioteket – vad kommer att hända se'n?

Och fortsättningen innebär att den handlingsplan som laget på Aroseniussskolan gjorde ska användas som mall för övriga skolor. Den ska omarbetas efter varje skolas

inriktning och ingå i deras arbetsplaner – och finnas i kommunens biblioteksplan. Margareta och Ann talade också om folkbibliotekets roll och bibliotekarierna i skolan – vill vi för mycket? Vi kanske har för stora ambitioner?

Men eleverna i Ale, som hela sin uppväxt haft skolbibliotek och integrerade folk- och skolbibliotek eller bokbuss att gå till och låna böcker i, de är vana vid bibliotek och att det finns bibliotekarier att fråga. Det märks inte minst på gymnasiet där det alltid är många elever inne i biblioteket. Det är helt enkelt en van miljö för eleverna i Ale - en lärmiljö med en expert som man kan fråga och som kan något om böcker och som kan hjälpa en att komma vidare i en sökning. Det är ju inte så märkvärdigt.

Men för bibliotekarier och lärare i Ale anas tider av fördjupning och samarbete genom att erfarenheter som gjordes i Helvetesgapet används vidare och folkbiblioteket spelar en viktig roll i det arbetet.

SAMTAL MELLAN ANN FRANZÉN, STUDIEBIBLIOTEKARIE MEN OCKSÅ SKOLBIBLIOTEKARIE OCH MARGARETA NILSON, BIBLIOTEKSCHEF I ALE OCH MALIN KOLDENIUS SOM SKREV – OCH BLANDADE SIG I SAMTALET.

Scenario Partille: Intervju med Eva Bünger, t.f. bibliotekschef

I Partille kommun ansvarar resp. skola/rektorsområde för sitt skolbibliotek. Från början var nästan alla bibliotek integrerade i skolor och samarbete mellan skola och bibliotek har pågått under lång tid.

Till en början fanns muntliga överenskommelser men efter hand blev det nödvändigt att skriva avtal mellan skola och bibliotek. Man visste inte vad som gällde när de som avtalat muntligt slutade. Därför finns nu överenskommelser. De avtal som finns handlar främst om datorer och media men också om personal. De är f.n. under omarbetning.

MÅLMEDVETEN SYN PÅ BIBLIOTEKETS ROLL

I Helvetesgapet deltog Lexby skola med år 6 - 9. Där hör biblioteket helt till skolan och de har sedan skolan började haft en bibliotekarietjänst, nu på 75 %. Under

- I PARTILLE FINNS 11 GRUNDSKOLOR, VARAV ÅTTA ÄR F - 9 OCH TRE F - 5 -SKOLOR.
- NIO SKOLOR HAR FACKUTBILDADE. BIBLIOTEKARIER I OLIKA UTSTRÄCKNING OCH TVÅ HAR DET INTE.
- TRE BIBLIOTEK ÄR INTEGRERADE FOLK- OCH SKOLBIBLIOTEK.
- I PARTILLE LIGGER OCKSÅ GYMNASIEBIBLIOTEKET INTEGRERAT I HUVUDBIBLIOTEKET.

projekttiden inrättade skolan en tjänst som bibliotekspedagog på 25 %. Den innehas av en lärare.

T.f. bibliotekschefen Eva Bünger deltog hela projekttiden i Lexbys arbetslag som nyckelperson i lokalsamhället. Eva har varit barn- och skolbibliotekarie i Partille sedan 1986 och har deltagit i utvecklingsarbetet av intresse och för att det berörde hennes tjänst. Eva var också den som tog kontakt med skolan om ev. deltagande i projektet.

Foto: Malin Koldenius

Arbetslaget bestod av ett fast arbetslag och skolans bibliotekarie knöts till laget. Det första arbetslaget byttes och det nya laget fick en lite trög start. När de deltagit i de inledande föreläsningarna, tagit egna initiativ med utbildningsinsatser i projekt-kunskap och gjort studiebesök utvecklades lagets arbete på ett genomgripande sätt och de skaffade sig stor kompetens. Någon uttryckte det som att laget gick från en vag uppfattning om vad detta projekt om skolbibliotek skulle handla om till att laget fick en tydlig och målmedveten syn på bibliotekets roll i skolan.

Lagets första idé var att utvecklingsområdet skulle handla om ökad elevdemokrati med skolans bibliotek som utgångspunkt. De använde tiden till eget lärande och via litteraturstudier, djupa pedagogiska diskussioner i laget och studiebesök kom de åter till utgångstanken. Vid ett tillfälle sade de att de var tvungna att arbeta praktiskt och utbilda sig. Då gjorde de det. De lade ner rätt mycket arbete i biblioteket, de gallrade, biblioteket ändrades från ett uppehållsrum till en arbetsplats och ett litteratur-/lärcentrum. Man fortbildade sig på eget initiativ och delade med sig till kollegerna i olika sätt att se på biblioteket.

En lärare blev bibliotekspedagog. Denna åtgärd fick god effekt för att den, förutom att den stärkte biblioteket, också höjde bibliotekariens status i skolan.

Mot slutet av projekttiden kom laget tillbaka till frågan om elevernas inflytande. De inrättade ett biblioteksråd som fick reellt inflytande i biblioteket genom att eleverna fick delta i bokinköp, arbeta i biblioteket och utbildas till piloter i informationsökning i biblioteket.

Som exempel finns en hylla där bokrådets inköpta böcker finns särskilt markerade med guldtejp med texten BOKRÅDSBOK. Den hyllan är alltid tom. Lexbyskolan har alltid arbetat med tema. Särskilt i år 9 har de varje år haft ett stort projektarbete. De har alltid använt biblioteket i skolarbetet men inte riktigt på samma sätt som nu. De har blivit helt klara över att det behövs både lärar- och bibliotekariekompetens för att elevernas arbete ska nå bästa resultat. Medvetenheten om att elevernas inflytande och kunskap är viktig i den lärande processen har också ökat.

SKOLORNA MÅSTE ARBETA MED SIN EGEN UTVECKLING

Dessa tankar om läraren som bibliotekspedagog tillsammans med en fackutbildad bibliotekarie och elevernas inflytande i lärandeprocessen ser Eva som de viktigaste delarna i utvecklingsarbetet.

Eva säger i filmen Roster från Helvetesgapet "Jag har lärt mig att inte säga hur det ska vara, det måste lärare och bibliotekarie på skolan själva komma fram till". Detta korresponderar till Margaretas och Anns (Se artikeln om Ale s 11) undran över om vi från folkbiblioteken kanske har för höga ambitioner.

Det har varit en utgångspunkt i Helvetesgapet – att skolorna måste arbeta med sin egen utveckling. Ingen skola är den andra lik, alla måste utvecklas från sin egen utgångspunkt. Vi från folkbiblioteken kan vara viktiga samarbets- och samtalsparter, men vi varken kan eller ska tala om hur det ska vara eller hur viktigt allting är. Vi ska istället föra samtal om skolutveckling och bibliotekets roll i skolutvecklingen. Och vi ska planera och tänka strategiskt över var vi ska komma in i samtalet. Kanske är det på politisk nivå som samtalen ska föras? Vem för de diskussionerna i kommunen, eller på skollednings- och biblioteksledningsnivå? Samtidigt kan bibliotekarier oavsett om de är fackutbildade skolbibliotekarier eller lärarbibliotekarier initiera till samtal i skolan, med lärare och elever och rektorer. Och på alla ställen är det möjligt att höja sin kompetens, genom att studera frågor om bibliotekets roll, och utveckla sin skola eller genom att en grupp eller arbetslag deltar i en universitets - eller högskolekurs i skolbiblioteksverksamhet.

MALIN KOLDENIUS

Avtalsförslag

Detta underlag består endast av exempel på aktiviteter som man kan behöva skriva avtal om. Det måste naturligtvis anpassas efter varje kommuns förutsättningar.

För barnens och ungdomarnas utveckling till läsande och lärande människor samarbetar _____ kommuns skolor och folkbibliotek på följande sätt:

Kostnaden ligger på

	<i>Folk- bibliotek</i>	<i>Skola lokalt</i>	<i>Skola centralt</i>
Folkbiblioteket arbetar via BVC och förskola genom information till föräldrar och personal genom och att ge barnen en eller flera böcker	☐	☐	☐
Skolan ger barnen en bok när de fyller 6 år	☐	☐	☐
Alla skolor har ett skolbibliotek med centralt belägen lokal	☐	☐	☐
Varje skola har ett väl utrustat bibliotek med basbestånd av fack- och skönlitteratur	☐	☐	☐
Varje skola har personal i skolbiblioteket hela skoldagen	☐	☐	☐
Folkbibliotek och skola samarbetar kring en centralt anställd koordinator för skolbibliotek	☐	☐	☐
Media i skolbiblioteket och skolan datoriseras: • Om det är ett lokalt system ex. Bibliomatic/ • Om det är anknutet till folkbibliotekets system, och gäller alla eller flera skolor	☐	☐	☐

Detta är alltså bara en ram till avtalstext som undertecknad givit dem som frågat. Det som är bra med avtalet är att det är enkelt och överskådligt och därför lätt att använda vid utvärdering, förändring och utveckling.

Kostnaden ligger på

***Folk-
bibliotek***   ***Skola
lokalt***   ***Skola
centralt***

Praktisk hantering med inläggning i ett gemensamt system

Sköts av

Betalas av

Folkbiblioteket kompletterar med lån av skönlitteratur och speciell facklitteratur

Folkbiblioteket informerar lärare om nyutkommen litteratur en gång per år

Skolan har utbildningsdag för lärare angående bibliotek, informationsökning och lärande en gång per år, biblioteket medverkar

IDÉ: MALIN KOLDENIUS

Skolbibliotek som lärmiljö, en 10-poängskurs

Alla arbetslag i Helvetesgapets skolor genomförde kursen Skolbiblioteket som lärmiljö. Den har sitt ursprung i kurser om skolbibliotek och lärande som hållits i samarbete mellan Göteborgs Universitet, Institutionen för Pedagogik och Didaktik, GR Utbildning och Regionbiblioteket. Kursen har utvecklats av Adam Nilsson, Lena Folkesson och undertecknad.

Flera hundra lärare, lärarbibliotekarier och skolbibliotekarier främst från Västra Götaland har gått de olika kompetenshöjande kurserna sedan 1996.

Kursen har givits som fristående kurs och som uppdragsutbildning. Den har givits på distans via Nätuniversitet, på halv- och kvartsfart o.s.v.

Kursens huvudsakliga innehåll finns beskrivet i artikeln om Helvetesgapet, se s. 5.

Det viktiga med kursen är att den, så långt det över huvud taget är möjligt, utformas i samråd med deltagarna. Många moment handlar om eget arbete; att göra litteratursökningar, att granska varandras arbeten och ge varandra stöd och respons. Det ger deltagarna möjlighet att själva pröva elevaktiva arbetssätt.

En erfarenhet från de kurser som gått är att den mest intressanta utvecklingen av en verksamhet skett då ett helt arbetslag i en kommun eller skola deltagit, som i Helvetesgapet. Det kan också vara en hel grupp från en och samma kommun/stads- eller kommundel som tillsammans studerar skolbibliotekets roll i en skolas utveckling. Anledningen till det bättre resultatet är att när man är flera, från samma kommun eller skola, finns större förutsättningar att kompetensen lever vidare. Det är också lättare att studera på distans när man är flera som studerar tillsammans. När kursen ges som distansutbildning genomförs den i samarbete med lärcentra i kommunerna

Under vårterminen 2004 finns kursen inte med i universitetets ordinarie utbud men den kan ges som uppdragsutbildning så snart någon kommun, några skolor eller flera skolbibliotekarier önskar.

För framtiden planeras också en utveckling av Skolbiblioteket som lärmiljö och en fortsättning på upp till 20 poäng. Målet är att kursen ska ingå i kursutbudet inom lärarutbildningen där den ska kunna sökas av både blivande lärare och av yrkesverksamma lärar- och skolbibliotekarier samt av lärare som vill kompetensutveckla sig.

Den som skulle vilja gå kursen kan kontakta undertecknad, Adam Nilsson eller Lena Folkesson.

MALIN KOLDENIUS

VILL DU VETA MER OM KURSEN SÅ KAN DU REKVIRERA KURS-
PLANEN FRÅN: MALIN.KOLDENIUS@VGREGION.SE

Litteraturtips:

Gustavsson, Bernt

Vad är kunskap? En diskussion om praktisk och teoretisk kunskap.

Stockholm, Skolverket, 2002

Hasselrot, Titti

Allas bibliotek. En idébok om att integrera bibliotek.

Stockholm, Skolverket, 2001

Limberg, Louise, Hultgren, Frances, Jarneving, Bo

Informationssökning och lärande - en forskningsöversikt

Stockholm, Skolverket, 2002

Limberg, Louise

Skolbibliotekets pedagogiska roll - en forskningsöversikt

Stockholm, Skolverket, 2002

Rum för vad - om informationssökning och lärande via skolbibliotek

Stockholm, Myndigheten för skolutveckling. Kommer under våren 2004

Tid för lärande. Rapport från Helvetesgapet, ett skolutvecklingsprojekt i Språkrum.

Göteborg, Myndigheten för skolutveckling, 2003

Viljan att lära. Om lärandets drivkrafter och skolbibliotekets möjligheter.

Red. Titti Hasselrot

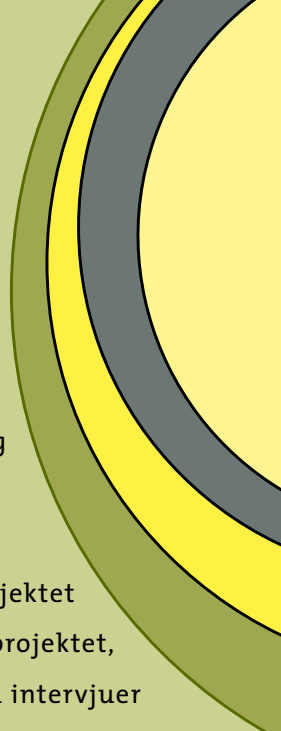
Lund, Btj, 2002

Ögland, Malin

Skolans bibliotek. Om att utveckla samarbetet mellan skolbibliotek och arbetslag.

Stockholm, Statens Kulturråd, 2002

Helvetesgapet var ett skolbiblioteksprojekt och ett uppdrag från Skolverket som Regionbibliotek Västra Götaland fick tillsammans med GR Utbildning och Göteborgs Universitet. Projektet startade hösten 2000 och avslutades 2003.

I det här numret av Framsteget kan du läsa om projektet ur ett folkbiblioteksperspektiv. Om bakgrunden till projektet, de olika delarna och genomförandet. Här finns också intervjuer med projektdeltagare från Ale och Partille.

Redaktör: Annelie Börjesson

FRAMSTEGET ÄR EN skriftserie som utges av Regionbibliotek Västra Götaland.

Varje nummer har ett tema eller tar upp ett speciellt område inom biblioteksverksamheten.